

MEHMET KORKUT ÖZTEKİN • Manga

MEHMET KORKUT ÖZTEKİN 1976'da İzmir'de dünyaya geldi. İzmir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nden 1994'te mezun oldu. 2001'de başarı bursuyla okuduğu Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü'nü bitirdi. "Çizgi Romanın Grafik Tasarıma Etkisi" konulu yüksek lisans çalışmasını 2005'te; "Bir Kültürel Direniş Aracı Olarak Japon Grafik Romanı Manga'nın İncelenmesi" konulu sanatta yeterlilik çalışmasını 2008'de tamamladı. Bu zaman zarfında türlü edebiyat illüstrasyonlarına ve kitap kapaklarına imza atan Öztekin, 2006 ve 2007 yılları arasında *Grafik Tasarım* dergisinde editörlük, söyleşi yazarlığı ve başyazarlık yaptı. Korkut Öztekin, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve sanatsal çalışmalarına devam etmektedir.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları, 2009 (1 baskı)

İletişim Yayınları 1673 • Araştırma-İnceleme Dizisi 276

ISBN-13: 978-975-05-0969-8

© 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2011, İstanbul

EDITÖR Levent Cantek

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Mehmet Korkut Öztekin

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Elif Türker

DİZİN Burcu Tunakan

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET KORKUT ÖZTEKİN

Manga

Bir Kültürel Direniş Aracı

Ağabeyime, hep yüksekleri hedeflediği için...

İçindekiler

İletişim Baskısına Önsöz	9
Önsöz	13

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL DİRENİŞ VE MANGA	17
Giriş.....	17
Kültürel direniş ve manga.....	24
Manganın kısa tarihi.....	41
<i>Japonya'da resim</i>	41
<i>Japonya'da matbaa teknolojisi ve yayıncılık</i>	53
<i>Japonya'da manganın doğuşu ve yükselişi</i>	58

İKİNCİ BÖLÜM

MANGA VE ANİMELERDE İNSAN, TEKNOLOJİ VE ÇEVRE TASVİRLERİ	73
Kukla ve efendisi: Savaş pilotları, savaşçı robotları ve siborglar.....	85
Robotech: Dönüşen bedenler.....	89
<i>Nausicaä ve Rüzgârlı Vadi: Mahşer sonrası bir toplum tasviri ve geleceğe öğütler</i>	98

Miyazaki'nin eserlerinde doğaya ve teknolojiye yaklaşım	112
Miyazaki'nin eserlerinde kadınlar	124
Evangelion: Zırhlı bedende hapsolmuş çocuk	130
Makinadaki hayalet: İnsanın teknolojiyle kutsal birleşmesi	139

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANGADA GELENEK, TARİH VE TOPLUM

153

Kentten köye dönüş: *Ruhların Kaçışı* ve *Komşum Totoro*'da modern masallarla geleneğe dönüş

153

Samuraylar ve düellolar: *Sonsuzluğun Bekçisi*, kılıç ve kahramanlık öyküleriyle geçmişti hatırlamak.....

172

Çocukların gözüyle mahşer günü:
Isao Takahata'nın *Ateşböceklerinin Mezarı*
ve Keiji Nakazava'nın *Yalınayak Geri*'nde
İkinci Dünya Savaşı ve çocuk

190

Yarının insanı: Çizgi roman, manga ve değişen iletişim üzerine düşünceler.....

205

Baba duy sesimi: Kuşak çatışması ve manga.....

217

SONUÇ

235

KAYNAKÇA

251

DİZİN

259

İletişim Baskısına Önsöz

İlk kitabımın bir çizgi roman olmasını hayal etmiştim. Yıllar boyunca bir *oto-didactus* olarak kendimi iyi bir çizer ve iyi bir çizgi roman sanatçısı olmak üzere yetiştirmeye çalıştım. Türkiye’de ulaşabileceğim en iyi sanat eğitimi kurumlarına giderek ve en iyi kaynakları karıştırarak boğuştum durdum. Bu ülkede karşınıza çıkabilecek en yetenekli, en yaratıcı ve en akıllı insanlar geçti hayatımdan. Süreç içinde yavaş yavaş çizgi romanların büyülü estetiğinden uzaklaşarak aslında nelerden bahsettiklerine odaklanmaya başladım. Neden çizgi romana ihtiyaç duyuyoruz? Çizgi romanın ortaya çıkmasında ne gibi etkenler rol oynuyor. Çizgi romanı neden bu kadar seviyoruz? Bu ve bunun gibi soruları kafamda tartıştım. Tanıştığım güzel ve değerli insanlarla düşüncelerimi paylaştım. Ancak gerçekten kafamı kurcalayan ve bir türlü biçimlendiremediğim o özel soruya hiçbirinin cevap verebilecek kudreti olmadığını keşfettim. Bu sorunun adını ancak ben koyabilirdim ve yanıtını da hedefleri olan her yetişkin birey gibi ancak ben bulabilirdim.

Böylece akademisyenlik maceram başladı. Edindiğim tec-

rübeleri ve bilgileri, sığağı sığağına öğrenci arkadaşlarımla ilgili akrabalarımla paylaşabiliyordum. Bu sayede bilgiyi sadece teorik ve pratik bağlamda özümsemenin ötesinde ruhumda ve yüreğimde hissediyor, içselleştirebiliyordum. Sorulan her soru beraberinde sonsuz bir cevap arayışı seferini başlatıyordu. Edinilen bilgiyi yorumlayarak aktarırken kelimeler büyülü bir hal alıyorlardı. En az resim yapmak kadar heyecan verici olan bu süreç, bağımlılık yapıyordu. Çizgi romanı anlamaya çalışırken karşımda yalhyarlar gibi yükselen koskoca bir engeli aşmaya başladığımı hissediyordum. Hatta resmi unutarak bu yazı yazma eyleminin müptelası haline gelmişim. Ders vermek, ders almak, okumak ve yazmak vazgeçemediğim günlük pratiklerim haline dönüşmüşlerdi. Ancak bir şeyi asla unutmadım ve sırtımı dönmedim; Yaşadığım bütün bocalamalara rağmen çizgi romana ve alternatif kültürlere karşı beslediğim sevgiyi kaybetmedim. Sınırların dışında çalışan ve düşünen herkese kulak kabartmaya ve gücüm yettiğince desteklemeye çabaladım. Çoğu zaman aynı şeylere inanmasak bile anlatmanın ve paylaşmanın gücüne duyduğum saygıdan ötürü dinlemeye ve anlamaya gayret gösterdim. Karşılık olarak sadece aynı şeyi bekledim, ciddiye alınmak istedim. Çünkü benim için her türlü anlatı kutlandı. Yüksek eğitimimi bu prensipler çerçevesinde şekillendirdim. Onaylanmak ve takdir görmek istedim. Bu yüzden elinizde bulunan bu eser ilk kez, şu anda mensubu olduğum Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları tarafından 2009 senesinde yayımlandığında kısa vadede hedeflerimden birine ulaşmanın sonsuz mutluluğunu yaşadım. Ancak fikirlerimi ve bulgularımı daha geniş kitlelerle paylaşabilmek için dokuz seneden beri inzivaya çekildiğim bu güzel şehir İzmir'den ve kendi çevreme ördüğüm kozadan dışarı taşımam gerekiyordu. Bu konuda iletişim kültürü ve çizgi roman tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla hepimizin

piri olan sevgili Levent Cantek bana yardımcı oldu. Onun desteği olmasaydı bu eser asla ortaya çıkmayabilirdi ve sizlere ulaşamayabilirdi.

Kültürün biçimlenmesinde, korunmasında ve yaşanmasında sonsuz katkısı olan çizgi roman ve benzeri alternatif kültürlerin gücüne ışık tutmak için yaptığım araştırmanın ikinci baskısında, eserimin sonucunu yeniden gözden geçirerek yeni bir bölüm ekledim. “Baba duy sesimi: Kuşak çatışması ve manga” adlı bu bölüm, eski sonuç bölümünün ikiye bölünmesi ve yeni fikirlerin ortaya konması sayesinde neredeyse kendiliğinden oluştu.

Bu baskıyı Türkiye’de çizgi romanı yaratmak ve yaşatmak için çarpan bütün o güzel yüreklere adıyorum. Bir kısmıyla dost olma şerefine erişebildiğim pek çoğununsa yüzünü bile görmediğim bu değerli insanlar, yüreklerindeki o huzursuz ateşle çok uzun zamandan beri deniyorlar ve bekliyorlar. En güzel eserlerle buluşmayı dünyadaki herkesten daha çok hak eden bu alt kültür cengâverlerinin keyif alacakları bir okuma serüveni olması dileğiyle sonsuz sevgiler.

İzmir, 2011

Önsöz

2005 yılında “Çizgi Romanın Grafik Tasarıma Etkileri” başlıklı yüksek lisans tezimi yazdığım sırada çizgi roman türünün farklı kültürlerde oluşum süreçlerini inceledim. Araştırmalarım sırasında Japonya’daki manga endüstrisinin gücü, tarihi, tüketim demografisi ve Japon halkıyla yakın ilişkisi üzerine bulgularım beni derinden etkilemiş ve şaşırtmıştı. Kısa zamanda manga üzerine ulaşabildiğim teorik bilgi yüzeyseldi, oysaki manga olgusu, içinde rahatlıkla kaybolunabilecek engin bir denizdi. Değil kısa bir makale ile başla başına bir ciltle bile konunun işlenebilmesi mümkün değildi. Dönemin ve üzerinde uğraştığım çalışmanın gerektirdiği ölçülerde, o zamanki gücüm yettiğince, manganın tarihine değindim; sonra da bu konuyu ileride daha kapsamlı bir çalışmada inceleme umuduyla tezimi tamamladım.

Sanatta yeterlik çalışmama başladığımda, konu seçimi benim için hiç de güç olmadı. “Japon grafik romanı manga ve kültürü” ile ilgili bir çalışmaya başladığım zaman karşıma çıkan ilk problem elbette ki dil oldu. Japonya’da Çin ideogram alfabesi kökenli *Kanji*, *Kana* (*Hiragana*, *Katakana*, *Hen-*

taigana, *Man'yogana*) yazı sistemleri ve Latin harfleriyle yazılan *Romaji* gibi farklı yazı dilleri kullanılır. Çağdaş basılı yayınlar için kullanılan harf karakterleri ve yazı tipi, el yazısı ve arkaik Japonca metinlerde kullanılan karakterlerden farklıdır. Geçtiğimiz yüz elli yıl boyunca Amerikan kültürü ile yakın ilişki içinde olan Japoncaya İngilizceden geçen kelimeler ve kavramların sayısı bir hayli fazladır. On binlerce ideogram kullanılarak yazılan Japon yazı sistemine göre Latin alfabesi harfleri ile yazılan *Romajiyi* öğrenmek çok daha kolaydır.

Japonca okumak ve yazmak, dil eğitiminin en son safhasında öğretilir. Bu durum, manga üzerine yapılmış Japonca kaynakları birinci elden incelememi zorlaştırdı. Bununla birlikte 17. yüzyıldan itibaren Avrupa kültürlerinin, ardından da Amerikan kültürünün merceği altında son derece yakından incelenen Japon dünyası hakkında İngilizce ve Fransızca basılmış sonsuz sayıda yayının bulunduğunu gördüm. Seçtiğim eserler ve yayınlarda Uzak Doğulu aydınların yorumlarına da eşit miktarda yer vermeye çalıştım. Bu arada Türkiye'de yeni yeni oluşmaya başlayan Japon animasyon serilerine duyulan ilgi, manga alanında ülkemizin genç araştırmacılarının çalışmalar yapmasını tetikledi. Değerli dostum Murat Başekim'in dilimize tercüme ettiği Suzan J. Napier'in *Anime: Akira'dan Howl'un Hareketli Şatosuna* adlı çalışması güzel bir sürpriz oldu. Ayrıca, Miyazaki ve Stüdyo Ghibli animasyonlarının gişe başarısını takiben, Tiglon firmasının bu filmlerin DVD'lerini yayımlaması, *Sanat Dünyamız*'ın bir sayısını manga ve animeye ayırması, yeniden yayımlanmaya başlayan *Doğan Kardeş* dergisinde Avrupa Navelle Manga örneklerine yer verilmesi, televizyon kanallarında Japon animeleri için özel zaman dilimlerinin ayrılması, manga üzerine tartışma programlarının düzenlenmeye başlaması ve film festivallerinde Japon animasyonuna özel

gösterimlerin gerçekleştirilmesi, Japon grafik roman kültürünün Türkiye'yi işgal etmeye başladığının göstergeleriydi.

Bu çalışmayı ortaya koymamda büyük bir itici güç olan sevgili annem Nezahat Öztekin'e, bütün desteğiyle hep arkamda olan biricik babam Ali Öztekin'e, beni hep imkânsız düşlemeye ve gerçekleştirmeye zorlayan ağabeyim Ahmet Emre Öztekin'e; akademik ortamda rahat ve özgür çalışmamı sağlayan, fikirleriyle yolumu aydınlatan çok değerli hocam ve danışmanım H. Yakup Öztuna'ya; Türkiye grafik tasarımı camiasında kısa sürede önemli bir başvuru kaynağı ve özgün bir ses haline gelen *Grafik Tasarım* dergisi mensuplarına; gözümün önünde olduğu halde fark edemediğim kilit birtakım kaynaklara işaret eden oda arkadaşım ve meslektaşım Emre Duygu'ya, yedi seneden beri bir arada çalıştığım ve birlikte büyüdüğüm bütün Dokuz Eylül Üniversitesi Grafik Bölümü kadrosuna teşekkürü borç bilirim.